

УДК 811.21
ББК 81.2-3

**ИСТИФОДАИ ИБОРАҶОИ
ФРАЗЕОЛОҒИ БО ВОЖАҶОИ АСЛАН
ТОЧИКӢ ВА ВОЖАҶОИ ИҚТИБОСИИ
ЗАБОНҶОИ ЭРОНӢ ДАР
ТАЪРИХНОМАҶОИ САДАҶОИ X-XIII**

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ
ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ СОЧЕТАНИЙ С
ИСКОННО ТАДЖИКСКИМИ И
ЗАИМСТВОВАННЫМИ ИЗ ДРУГИХ
ИРАНСКИХ ЯЗЫКОВ СЛОВАМИ В
ИСТОРИЧЕСКИХ ЛЕТОПИСЯХ X-XIII вв.**

**USAGE OF PHRASEOLOGICAL
COMBINATIONS WITH PRIMORDIAL
TAJIK WORDS AND THOSE ONES
BORROWED FROM OTHER
LANGUAGES IN HISTORIC
CHRONICLES OF THE
X-th – THE XIII-th CENTURIES**

Ҷӯраева Сарвиноз Бобоқуловна, номзади
илҳои филологӣ, дотсент мудири кафедраи
умумидонишигоҳи фарҳангиношии МДТ
“ДДХ ба номи академик Б. Гафуров”
(Тоҷикистон, Хучанд)

Джуряева Сарвиноз Бобоқуловна,
кандидат филологических наук, доцент,
заведующая кафедрой культурологии ГОУ
“ХГУ им. акад. Б. Гафурова”
(Таджикистан, Худжанд)

Djurayeva Sarvinoz Bobokulovna, candidate
of philological sciences, Associate Professor,
head of the department of culturology under the
SEI “Khujand State University named after
acad. B.Gafurov (Tajikistan, Khujand)
E-MAIL: sarvinoz.79@mail.ru

Калидвожаҳо: забони таърихномаҳои асрҳои X-XIII, таркибҳои фразеологӣ, калимаҳои аслан тоҷикӣ, вожаҳои иқтибосӣ, забони сугдӣ, забони портӣ, забони муосири тоҷик

Вижагиҳои корбурди воҳидҳои фразеологие, ки аз пешванд ва исм ва ё аз ду ва зиёда калимаҳои мустақилмаъно бо пешоянду пайвандаҳои пайваस्तкунандаи –у (-ву, -ю) таркиб ёфтаанд, ё таркибашон чӯзӣ такроршавандаро ифода мекунад, мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Воҳидҳои фразеологӣ мазкур дар маводҳои таърихномаҳои асрҳои X–XIII баррасӣ гардида, аз нигоҳи корбурди вожаҳои аслии тоҷикӣ ва вомвожаҳои аз дигар забонҳои эронӣ корбаст гардида, мавриди омӯзиши қарор гирифтаанд. Қайд гардидааст, ки дар таркибҳои фразеологӣ ин давра корбурди вожаҳо аз дигар забонҳои эронӣ, аз ҷумла сугдӣ ва портӣ ба назар мерасанд. Дар асоси таҳлили мисолҳои аз таърихномаҳои асрҳои X–XIII дастаҷамъинамуда, хулосаҳои зерин бароварда шуданд: гурӯҳи аввал воҳидҳои фразеологие, ки дар забони насри таърихӣ асрҳои X–XIII вомехӯранд ва имрӯз низ ҳамчун унсурҳои фаъоли забони тоҷикӣ истифода мешаванд; гурӯҳи дуюми воҳидҳои фразеологие, ки дар забони муосири тоҷикӣ бо тағйироти баъзе чӯзҳо вомехӯранд; гурӯҳи сеюм воҳидҳои фразеологие, ки танҳо дар забони таърихномаҳои асрҳои X–XIII мустағмал буда, имрӯз аз истифода баромадаанд.

Ключевые слова: язык исторических летописей X-XIII вв., фразеологические сочетания, исконно таджикская лексика, заимствования, согдийский язык, парфянский язык, современный таджикский язык

Анализируются особенности использования тавтологических фразеологических сочетаний, состоящих из предлога и имени существительного, или из двух и более самостоятельных слов с предлогами и соединительным союзом –у (-ву, -ю), или структурно представляющих собой повторяющийся компонент и расположенный между ними предлог. Указанные фразеологические сочетания рассматриваются на материалах

исторических летописей X-XIII вв. с точки зрения использования в них исконно таджикских слов и заимствований из других иранских языков. Отмечается, что в фразеологических сочетаниях указанного периода встречаются заимствования из других иранских языков, в том числе из согдийского и парфянского. На основе анализа примеров из исторических летописей X-XIII вв. сделаны следующие выводы: первая группа фразеологических сочетаний, встречающихся в языке исторической прозы X-XIII веков, и сегодня используется в качестве активных элементов таджикского языка; вторая группа фразеологических сочетаний встречается в современном таджикском языке с частичным изменением отдельных компонентов; третья группа встречается только в языке исторических летописей X-XIII вв., но сегодня вышла из употребления.

Key-words: *the language of historic chronicles of the X-th – the XIII-th centuries, phraseological combinations, primordial Tajik lexis, borrowings, Sughdian language, Parfyanian language, Modern Tajik language*

The author of the article analyzes the peculiarities of using tautological phraseology combinations consisting of preposition and noun or of two or three self-sufficient words with prepositions and the connective conjunction –y (-ёу, -ю) or presenting structurally in themselves a reiterated component and a preposition lying between them. The pointed phraseology combinations re considered on the materials of the historic chronicles appertaining to the X-th – the XIII-th centuries from the point of view of primordial Tajik words and borrowings from other Iranian languages being used in them. It is marked that in the phraseology combinations of the period in question there occur borrowings from other Iranian languages, Sughdian and Parfyanian inclusive. Proceeding from the analysis of the examples from the chronicles mentioned, the author makes the following inferences: the first group of phraseology combinations occurring in the language of the historic prose of the above-pointed period both today is used as active elements in the Tajik language; the second group is occurred in Modern Tajik with partial changes in separate components; the third group is found only in the language of the chronicles mentioned above, but today it has come out of usage.

Маълум аст, ки дар забони адабии ҳозираи тоҷикӣ таркибҳои фразеологӣ аз ҷиҳати сарчашмаи ташаккул ягона набуда, баъзеяшон аз пешоянду исм, бархе аз ду ё зиёда вожаҳои мустақилмаъноу пешояндҳо ё пайвандаки –у, ё ки такрори айни як калима ва дар байни он ҷойгиршавии пешояндҳои алоҳида ба вучуд меоянд [8, с. 38-39; 9, с. 2-332].

Қиёси маводи таърихномаҳои даврони мавриди таҳлил нишон медиҳад, ки бештари ҷунин унсурҳои забон тавассути такрори айни як калима ва дар байни онҳо ҷойгиршавии пешояндҳо ба вучуд омадаанд. Мувофиқи он ки ҷунин воҳидҳои устувору рехтаи забон тавассути вожаҳои кадом забон ба вучуд омадаанд, онҳоро ба ду навъ ҷудо намудем:

А) Бо вожаҳои аслии тоҷикӣ

Дар шакли таркибҳои мазкур такрор омадани айни як калима ва дар байни онҳо мавриди истифода қарор гирифтани пешояндҳои ба ва то ба назар мерасад. Мисли забони адабии ҳозираи тоҷикӣ [8, с. 328] дар забони ин даврон дар ҷунин мавридҳо пешоянд аз маънои нахустини грамматикӣ худ маҳрум гардида, ба унсурҳои пайвандкунандаи калима табдил меёбад. Ҷунин хусусиятро метавон дар таркиби **осмон ба осмон** ба маънои “қоинот” мушоҳида намуд: Гуфт: «Ҳама бад-ин чашма фуру шавад ва ҳамчуни *осмон ба осмон* ҳамеравад, то ба зерӣ арш Худойро сачда кунад» [2, ҷ. 1, с. 18]. Пас гуфт: «Чун офтоб ба чашмае аз он чашмаҳо фуру шавад, фариштагон уро ҳамебаранд *осмон ба осмон* то зерӣ арш...» [2, ҷ. 1, с. 22]...ва он ҳама фариштагон уро бар гардун фуру ниҳанд ва *осмон ба осмон* ҳаме фуруд оранд... [2, ҷ. 1, с. 22].

Профессор Х. Мачидов дуруст қайд мекунад, ки дар ташаккули чунин ифодаҳои рехта бештар исмҳои нақш доранд [8, с. 329]. Ин ҳолат дар мисоли таркиби рехтаи **сар то сар** “саросар, пурра” ба таври равшан ҳувайдост: Ва намози дигар наздики Хоча рафтам ва ҳар чӣ рафта буд, бо ӯ бигуфтам ва пайғоме ҳама *сар то сар* навохту дилгармӣ бидодам [1, с. 514].

Дар чунин мавридҳо пешоянди *ба* бо *то* ҳамвазифа гардида метавонад бар ивази он истифода гардад. Чунончи, дар ҷумлаҳои зайли тарҷумаи “Таърихи Яминӣ” дар як маврид мо бо корбурди таркиби **рӯз ба рӯз** ва дар ҳолати дигар **рӯз то рӯз** дучор мешавем: Ва...султон *рӯз то рӯз* осори маосир ва анвори мафохири ӯ дар тазоҷуд мидад... [14, с. 253]. Ва то эшон он чода нигоҳ доранд ва халки Худойро аз эшон осоиш бошад, *рӯз ба рӯз* амдоди нусрат ва фирӯзӣ ва комравоию фармонравой муттасил мегардад... [13, с. 286].

Ҳоло дар забони тоҷикӣ мувозии нав-**рӯз аз рӯз** пайдо гардидааст [7, с. 329].

Лозим ба ёдоварист, ки бар ивази якдигар мавриди истифода қарор доштани пешояндҳо дар доираи ин гуна таркибҳо дар давраи ҳозираи инкишофи забони тоҷикӣ низ давом дорад [8, с. 340].

Таркиби рехтаи **ба дуру наздик** “ҳама чо” бо ҳамин усул бунёд ёфтааст...ва ин хабар шоеъ ва мустафиз кунад (фош кунад), чунонки ба дуру наздик расад, ки чун хонадонҳо якест, шукри Эзидро, азза зикруҳу, неъмате, ки моро тоза гашт, ӯро гашта бошад [1, с. 128].

Дар забони тоҷикӣ бахши аз ҳама калони захираи ибораҳои фразеологиро ифодаҳои мансуб ба исму феъл ташкил карда, ибороти зарфӣ басо кам мебошанд [8, с. 217].

Фаровонии чунин навъи чунин унсурҳои забонро аз ҳамин ҳам дарк кардан мумкин аст, ки одатан дар аксар маврид бар ивази истилоҳи “воҳидҳои фразеологӣ” ифодаи “ибораҳои фразеологӣ”-ро (ҳарчанд дуруст нест) мавриди истифода қарор медиҳанд [8, с. 40-41].

Ин гуна ибораҳо метавонанд мақсади муаллифро бо обуранги хосса ифода намоянд, ҳолат ва вазъияти ашхоси алоҳидаро равшану возеҳ баён намояд. Масалан, дар ҷумлаи зайл Байҳақӣ тавассути истифодаи иборати **мори думканда** дар таҳлука мондани яке аз иштирокдорони воқеа-Алитагинро инъикос карда, ба ин восита суханаширо ширин ва худашро ҳамчун ривоятгари чирадаст нишон додааст: Ва Алитагин душман асту *мори думканда*, ки бародарашро Туғоншоҳ аз Балосоғун ба ҳашмати амири мозӣ барандохтааст ва ҳаргиз дӯст душман нашавад [1, с. 136].

А. Деххудо агарчи иборати фавқро дар “Амсолу ҳикам”-и худ зикр менамояд, вале дар шарҳи маънои он хомӯш мондааст [3, ҷ. 3, с. 1386].

Дар забони адабии ҳозираи тоҷикӣ дар баёни маъноҳои: 1) одами гарму сарди ҳаётро чашида, пуртаҷриба, кордида, пухта; 2) маккор иборати *гурги борондидаро* истифода менамоянд [12, ҷ. 1, с. 242; 8, с. 252], вале дар яке аз таърихномаҳои ин давра дар чанд маврид иборати **гурги пир** ба қор рафтааст: Ва бархосту ба девон рафт ва саҳт андешманд буд ва ин *гурги пир* гуфт... [1, с. 3]. Ин *гурги пир* чанги пешин рӯз бидида буд ва холи заъфи худовандаш; дар шаб кас фиристода буд азди қадхудойи Алитагин-Маҳмудбек ва пайғом дода... [1, с. 391]. Амир гуфт: «Ин саҳт нек тадбири раъй будааст, мадад бояд қард ва аз мо умед дод ин *гурги пирро*, то охири қораш сохта ояд дар чаҳор-панҷ моҳ [1, с. 721].

Чунон ки аз ҷумлаҳо мушоҳида мегардад, Абулфазли Байҳақӣ дар мавриди аввал ин ибораро дар нисбати вазир Ҳасани Маймандӣ, дар ҳолати дуҷум нисбат ба қадхудойи Хоразмшоҳ Аҳмади Абдуссамад ва дар ҷумлаи охир дар хусуси Бӯсаиди Саҳлӣ мавриди истифода қарор додааст, ки ҳар се шахсони рӯзгордида ва таҷрибаандӯхта буданд.

Иддае аз ин гуна иборот дар ҳамон гузаштаи дур доираи васеи истифода доштаанд, ки намунаи онҳо **гарму сарди рӯзгор** аст: Ва пас бар Бӯнаиму Нӯштагини навбатӣ қорҳо гузашт, то он гоҳ, ки гузашта шуданд, чунонки *гарму сарди рӯзгор* бар сари одамӣ [1, с. 451].

Дар “Амсолу ҳикам”-и А. Деххудо ин ибора дар шакли *гарму сарди рӯзгордида* омада, маънояш “озмуда” эзоҳ ёфтааст [3, ҷ. 3, с. 1306]. Аз қайди ин луғатнигор мусаллам мегардад, ки онро шоироне чун Фирдавсӣ ва Амир Хусрав низ истифода намудаанд.

Аз чунин намунаҳо пайдост, ки қисми фаровони ибораҳои фразеологии аз вожаҳои аслии тоҷикӣ бунёдгардида гузаштаи тӯлонӣ дошта, бо вучуди сипарӣ шудани даврони дурударози таърихӣ асолати худро то имрӯз нигоҳ доштаанд.

Б) Бо вожаҳои аслии тоҷикӣ иқтибосии забонҳои дигари эронӣ

Забони тоҷикӣ дар муддати тӯлонии вучуд доштаниш бо забонҳои мухталифи хешу ғайрихеш робита дошта, барои тақомули таркиби луғавии он забонҳо нақши муассир гузоштааст ва худ низ аз чунин забонҳо аз рӯи зарурат калимаҳои муайянеро иқтибос гирифтааст. Ин гуна калимаҳо ба тору пуди таркиби луғавии забонамон чунон ворид шудаанд, ки ба чузъ дар алоҳидагӣ ба кор рафтанишон инчунин ҳамчун чузъи вожаҳои сохтаву мураккаб ва ҳатто ибораҳои рехта роҳ ёфта, дар тӯли қарнҳои зиёд дар ифодаи маъноҳои мухталиф истифода мешаванд.

Чанде аз ин гуна калимаҳо гоҳ ҳамчун чузъи таркибҳои рехта ва гоҳ ба сифати як ҳиссаи ибораҳои устувор ба кор рафтаанд. Чун далел ин ҷо зикри воҳиди фразеологии **чун мӯру малах** бамаврид аст.

Маълум аст, ки забони суғдӣ ба таркиби луғавии забони тоҷикӣ таъсири муайян расонида, наздики 50 вожаи он ба ҳамон гунаи суғдияшон ба забони ниёгонамон ворид шудаанд [13, с. 445]. Калимаи “малах”-и ифодаи **чун мӯру малах** зери таъсири забони суғдӣ ба чунин шакл молик шудааст, шакли куҳани он *madaka* буда, баъдан бо таъсири ғуишҳои ғарбии суғдӣ ба забони форсии нав роҳ ёфтааст. Аз чунин ишора бармеояд, ки замони корбурди ифодаи рехтаи *чун мӯру малах* ба даврони куҳани вучуди забони форсӣ – тоҷикӣ мансуб аст. Абулфазӣ Байҳақӣ ибораи мазкурро дар ифодаи маънои “бисёр, хеле зиёд” истифода намудааст. Мардуми ғурӣ *чун мӯру малах* ба сари он кӯҳ пайдо омаданд, савораву пиёда бо силоҳи тамом ва гузарҳову роҳҳо бигрифтанду бонгу ғирев бароварданд ва ба фалохун санг меандохтанд [1, с. 6].

Дар забони адабии ҳозираи тоҷикӣ ибораи номбурда бо дигаргуниҳои чузъӣ дар шакли *мӯру малах барин* гардиш дошта [8, с. 342], дорои ду маъно: 1. ниҳоят бисёр, аз ҳад зиёд; 2. ҳарисона ба чизе часпидани одами бисёре шудааст [12, ҷ. 1, с. 669].

Забони портӣ низ, ки яке аз забонҳои шимолӣ-ғарбии эронӣ аст, ба таркиби луғавии забони тоҷикӣ таъсири муайяне гузоштааст. Аксари вожаҳои аз ин забон ба тоҷикӣ иқтибосшуда то ҳол дар забонамон чун унсурҳои фаъоли луғавӣ ба кор мераванд. Яке аз онҳо вожаи мурғ аст, ки сарчашмааш ба *mr̥ga*-и умумиэронӣ расида, баъдан зери таъсири савтиёти забонҳои шимолӣ-ғарбии эронӣ, аз ҷумла портӣ гунаи *mr̥g*-ро қабул намудааст [206, с. 36]. Дар осори ниёгон муддате ду шакли калимаи мазкур: *murv*, ки шакли хос ба забонҳои ҷанубӣ-ғарбии эронӣ, аз ҷумла тоҷикӣ буд ва *murğ*, ки гунаи портии он аст, баробар истифода гардида, баъдан танҳо мувозии дуомаш на танҳо дар гардиш қарор гирифт, балки ҳамчун унсури фаъоли луғавӣ ба чузъ дар алоҳидагӣ ба кор рафтанишон инчунин ҳамчун ҳиссаи ифодаҳои рехтаи *шири мурғ* истифода гардидааст. Аз маводи осори таърихӣ асримиёнагӣ бармеояд, ки ин ибора дар ҳамин шакл ба маънои “чизи ноёфтӣ” қариб ҳазор сол дар забони ниёгонамон вучуд доштааст: Ва некӯдоштҳо ҳар рӯз ба зиёдат буд, чунонки агар, ба масал, *шири мурғ* хостӣ, дар вақт ҳозир кардӣ [1, с. 115].

Аз як қайди муаллифи “Амсолу ҳикам” бармеояд, ки ибораи номбурда дар гузашта дар осори чанде аз аҳли адаб, мисли Фаррухӣ, Хоқонӣ, инчунин “Марзбоннома” ва монанди инҳо мавриди истифода қарор гирифтааст [3, ҷ. 2, с. 1046].

Дар фарҳанги М. Фозилов ибораи *шири мурғу пой мору нони мулло кас надид* дар ифодаи ду маъно: 1) мулло аз сабаби чашмгуруснагии худ ҳаргиз касеро меҳмондорӣ,

зиёфат намекунад; 2) аз мулло ба касе нафъ намерасад, қайд гардидааст, аммо худи иборани *шири мурғ* ишора нашудааст [12, ҷ. 2, с. 117].

Хулоса, гурӯҳе аз воҳидҳои фразеологӣ дар таърихномаҳо мустаъмал аз ҳисоби калимаҳои мухталифи ғайрисоматикӣ бунёд гардида, дар байни онҳо вожаҳои мансуб ба исм (мор, гург, мӯр, малах, мурод...), сифат (дур, наздик, гарм, сард...) мавҷуданд.

Ба ин тариқ, таърихномаҳои садаҳои X-XIII аз ҷумлаи устувораҳои муҳимми насри форсӣ-тоҷикӣ ба шумор рафта, дар интиҳобу қорбасти унсурҳои луғавӣ, ба хусус воҳидҳои фразеологӣ ҳунари назаррасе доштаанд. Истифодаи фаровони чунин таркибу ибораҳо боиси дилнишину хотирмон гардидани каломи муаллифон ё мутарҷимони чунин осор шудааст.

Аксари соҳибони ин гуна осор дар радифи унсурҳои рехтаи дар ҳар даври замон маъмул боз воҳидҳои устувореро низ мавриди истифода қарор додаанд, ки дар таърихи забони тоҷикӣ камназир буда, эҳё карда шудани онҳо мӯҷиби вусъатнок ва ширину гуворо гардидани забони тоҷикӣ хоҳад шуд.

Воҳидҳои фразеологӣ осори таърихӣ даврони зикргардида дорои шакли мухталиф буда, чунин ҳолат дар натиҷаи истифодаи шакли қуҳану нави айни як унсури рехта, баробари гунаи адабӣ ба қор рафтани мувозии гуфтугӯ, инчунин дар радифи қорбурди ибороти танҳо аз ҳисоби калимаҳои аслии тоҷикӣ фароҳамомада мавриди истифода қарор гирифтани унсурҳои аз вожаҳои аслии тоҷикӣ ва иқтибосии арабӣ зухурнамуда ба вуқӯъ омадааст.

Кулли ифодаҳои рехтаи дар таърихномаҳои асрҳои X-XIII мавҷуда минбаъд тақдири хархеларо соҳиб гардидаанд: гурӯҳе ҳам дар гузашта, ҳам имрӯз ба сифати унсури фаъоли забон ба қор мераванд, дастаи дигар агарчи ҳоло низ дар гардиш вучуд доранд, бо ҷузъҳои алоҳидаи худ фарқ доранд, ҳиссаи дигар дар осори ниёгон ба қор рафта, минбаъд, ба хусус имрӯз аз доираи истифода хорич шудаанд.

Маълум мешавад, ки муаллифону мутарҷимони таърихномаҳои қарнҳои X-XIII аз захираи воҳидҳои фразеологӣ асримиёнагӣ огоҳии хуб дошта, дар қорбурди онҳо роҳи эҳтиётро пеш гирифтаанд. Дар натиҷа матлаби худро нишонрас ифода намуда, на танҳо ба ақли хонанда, балки ба эҳсоси ӯ низ таъсир гузоштаанд.

Пайнавишт:

1. *Байҳақӣ, Хоҷа Абулфазл Муҳаммад ибни Ҳусайн. Таърихи Байҳақӣ. Таҳиягари матн, муаллифи муқаддима, ҳавошӣ ва феҳристҳо С. Муллоҷон. – Душанбе: Бухоро, 2014. - 774 с.*
2. *Балъамӣ, Абӯалӣ Муҳаммад ибни Муҳаммад. Таърихи Табарӣ. Ҷилди I. Бо муқаддима ва тавзеҳоти М. Умаров ва Ф. Бобоев. - Техрон, 1380 / 2001. - 817 с.*
3. *Деҳхудо А. Амсолу ҳикам. Ҷилдҳои 1-4. - Техрон: Амири Кабир. 1363. - 2064 с.*
4. *Деҳхудо А. Луғатнома. Муқаддима. Ба қалами гурӯҳе аз нависандагон. – Техрон: Муассисаи интишорот ва чопи Донишқадаи Техрон, 1373. - 405 с.*
5. *Жуков В., П. Семантика фразеологических единиц. - М.: ЛЕНАНД. Издание второе, дополненное, 2019. - 158 с.*
6. *Кунин А. В. Англо-русский фразеологический словарь. Изд. 4-е. - М.: Русский язык, 1984. - 944 с.*
7. *Маҷидов Ҳ. Фразеологияи забони ҳозираи тоҷик. – Душанбе: УдТ, 1982. - 103 с.*
8. *Маджидов Х. Фразеологическая система современного таджикского языка. Монография / Х. Маджидов. - Душанбе, 2006. - 406 с.*
9. *Расторгуева В. С., Молчанова Е. К. Среднеперсидский язык // Основы иранского языкознания. Среднеиранские языки. Монография / В. С. Расторгуева, Е. К. Молчанова. - М.: Наука, 1981. - С. 6-147.*

10. *Таърихи Систон. Таҳияи матн, муқаддима, тавзеҳот ва феҳристҳо аз М. Имомов ва А. Абдусаттор.* – Душанбе: Бухоро, 2014. -352 с.
11. *Фозилов М. Фарҳанги ибораҳои рехтаи забони ҳозираи тоҷик (фарҳанги фразеологӣ).* – Душанбе: Нашириёти давлатии Тоҷикистон. Ҷилди 1, 1963. -952 с.; ҷилди 2, 1964. -802 с.
12. *Фозилов М. Фарҳанги зарбулмасал, мақл ва афоризмҳои тоҷикию форсӣ.* Ҷилди 3. – Душанбе: Нашири Камол, 2014. -638 с.
13. *Ҳасанзода А. Корбурди луготи ҳаммаъно дар «Корномаи Ардашери Бобакон» // Асолати забон ва маҳорати баён.-Хучанд: Ношир, 2018. –С. 29-45.*
14. *Ҷурфодиконӣ, Абуишараф Носеҳ ибни Зафар. “Тарҷумаи “Таърихи Яминӣ”. Муқаддима, таҳия, таҳия, таълиқот, лугот ва феҳристи Н. И. Ғиёсов.* –Хучанд: Ношир, 2013.-416 с.

Reference Literature:

1. *Baykhaki, Khoja Abulfazl Muhammad ibn Khusayn. The History of Baykhaki. Text preparation, preface, appendices, notes by S.Mullojohn.* – Dushanbe: Bukhara, 2014. – 774 pp.
2. *Balami, Abuali Muhammad ibn Muhammad. The History of Tabari. Volume 1. Preface and commentaries by M. Umarov and F. Boboyev.* – Tehran, 1380/2001. – 817 pp.
3. *Dekhudo A. Proverbs and Sayings. VV. 1 – 4.* – Tehran: The Great Emir, 1363 hijra. – 2064 pp.
4. *Dekhudo A. Lughat-Name. Introduction. Authors: the Group of Scientists.* – Tehran: Tehran University Publishing-House, 1373 hijra. – 405 pp.
5. *Zhukov V.P. Semantics of Phraseology Units.* – M.: LENAND. The second edition, enlarged, 2019. – 158 pp.
6. *Kunin A.V. English-Russian Phraseological Dictionary. The fourth edition.* – M.: Russian Language, 1984. – 944 pp.
7. *Madjidov Kh. Phraseology of Modern Tajik Language.* – Dushanbe: Tajik National University, 1982. – 103 pp.
8. *Madjidov Kh. Phraseology of Modern Tajik Language. Monograph // Kh. Madjidov.* – Dushanbe, 2006. – 406 pp.
9. *Rastorguyeva V.S., Molchanova Ye.K. Middle Persian Language // The Grounds of Iranian Linguistics. Middle Iranian Languages. Monograph // V.S. Rastorguyeva, Ye.K. Molchanova.* – M.: Science, 1981. – pp. 6 – 147.
10. *The History of Siistan. Text preparation, preface, commentaries and appendices: M. Imomov, A. Abdusattor.* – Dushanbe: Bukhara, 2014. – 352 pp.
11. *Fozilov M. The Dictionary of Phraseological Word-Combinations of Modern Tajik Languages (the dictionary of phraseologisms).* – Dushanbe: State Tajik Publishing-House, V.1., 1963. – 952.; - V.2., 1964. – 802 pp.
12. *Fozilov M. The Dictionary of Tajik and Persian Proverbs, Sayings and Aphorisms. V.3.* – Dushanbe: Kamol Publishing-House, 2014. – 638 pp.
13. *Hasanzoda A. Usage of Synonyms in “The Deeds of Ardasher Bobokhon” // Originality of Language and Mastership of Reproduction.* – Khujand: Publisher, 2018. – pp. 29 – 45.
14. *Djurfodikoni, Abushsharaf Noseh ibn Zafar. “The Translation of “The History of Yamin”. Text preparation, preface, commentaries and appendices by N.I. Ghiyosov.* – Khujand: Publisher, 2013. – 416 pp.